

LUND UNIVERSITY

Parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning

Kjellberg, Anders

Published in:
Avtalsrörelsen och lönebildningen 2021

2022

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Kjellberg, A. (2022). Parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning. I *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2021: Medlingsinstitutets årsrapport 2021* (s. 163-172). Medlingsinstitutet.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Avtalsrörelsen och lönebildningen 2021

Medlingsinstitutets årsrapport

Medlingsinstitutet

Box 1236

111 82 Stockholm

Telefon: 08-545 292 40

Webbplats: www.mi.se

Avtalsrörelsen och lönebildningen

År 2021

Medlingsinstitutets årsrapport

Grafiskt produktionsstöd: Forma Viva, Linköping

Tryck: Elanders 2022

Omslagsfoton: Staffan Gustavsson, Redakta, Linköping

ISSN 1650-8823

15. Parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning¹

Andelen anställda som omfattas av kollektivavtal ligger sedan flera år på omkring 90 procent. Ungefär lika hög är organisationsgraden bland arbetsgivarna om man mäter den som andelen anställda på arbetsmarknaden med en arbetsgivare som är med i en arbetsgivarorganisation.² Den fackliga organisationsgraden har stabiliserats på närmare 70 procent, men med ökade skillnader mellan tjänstemän och arbetare. Fyra av tio arbetare är i dag utan fackligt medlemskap.

Kollektivavtalen har en central roll i den svenska arbetsmarknadsmodellen. Nio av tio anställda i Sverige omfattas av kollektivavtal eftersom arbetsgivare med kollektivavtal måste tillämpa dem på alla sina anställda. Avgörande för kollektivavtalens starka ställning i Sverige är att både anställda och arbetsgivare i betydande utsträckning är organiserade.

Den fackliga organisationsgraden har minskat sedan 1990-talets mitt. Sverige är dock fortfarande, tillsammans med en grupp av nordiska länder, ett av de länder som har högst facklig organisationsgrad i världen. Sedan 2009 har det fackliga medlemsras som inträffade under de närmast föregående åren planat ut. I dag är närmare 70 procent av de anställda i Sverige medlemmar i en facklig organisation, i Danmark och Finland omkring 60–65 procent. Även om den genomsnittliga organisationsgraden under senare år inte har förändrats särskilt mycket i Sverige (70 procent 2011–2014, 69 procent 2015–2017, 68 procent 2018–2019 och återigen 69 procent 2020) kan en tydlig skillnad konstateras mellan arbetare och tjänstemän. Den nedåtgående trend i andelen fackligt anslutna som förekommer hos arbetarna uteblev under åren 2009–2016 hos tjänstemännen bland vilka i stället en mindre uppgång inträffade. Under 2017 och 2018 sjönk dock både arbetarnas och tjänstemännens organisationsgrad.³ År 2019 var organisationsgraden för arbetare oförändrad medan den sjönk till 72 procent bland

-
- 1 Kapitlet har författats av Anders Kjellberg, professor i sociologi vid Lunds universitet. Det har tillkommit i anslutning till forskningsprojektet "Trade Unions in Europe" (Etui, Bryssel).
 - 2 Att kollektivavtalens täckningsgrad och arbetsgivarnas organisationsgrad är nästan densamma trots att hängavtalen (med oorganiserade arbetsgivare) adderas till arbetsgivarorganisationernas kollektivavtal vid beräkandet av kollektivavtalens täckningsgrad förklaras av att inte alla anställda i Svenskt Näringslivs medlemsföretag är "inkopplade" på kollektivavtal. Det gäller främst Svensk Handel och fyra av Almegaförbunden. Hösten 2021 (använt för årsskiftet 2020/2021) var det efter omräkning från årsanställda till individer sammanlagt cirka 35 000 arbetare och cirka 29 000 tjänstemän eller totalt cirka 64 000 anställda i Svenskt Näringslivs arbetsgivarorganisationer som inte omfattades av kollektivavtal.
 - 3 Mellan 2017 och 2018 var tjänstemännens organisationsgrad mätt i hela procentenheter oförändrat 73 procent (tabell 15.4B). Om en decimal tas med skedde dock en nedgång från 73,3 procent 2017 till 72,5 2018, det vill säga med 0,8 procentenheter (vilket avrundat blir en procentenhet). Räknat på detta sätt var nedgången densamma som bland arbetarna (från 61,1 procent 2017 till 60,3 procent 2018). Mellan 2018 och 2019 skedde räknat med en decimal endast små förändringar: minus 0,2 procentenhet bland arbetarna (till 60,1 procent) och minus 0,3 enhet hos tjänstemännen (till 72,2 procent). Avrundat till hela procent blev det ändå en nedgång från 73 procent till 72 procent hos tjänstemännen. Mellan 2019 och 2020 steg organisationsgraden bland arbetare från 60,1 till 60,8 procent, det vill säga med en procentenhetantingen man räknar med hela procent (från 60 till 61 procent) eller med procentenheter (plus 0,7 procentenhet, vilket avrundat blir en procentenhet). Bland tjänstemännen ökade organisationsgraden från 72,2 procent 2019 till 73,2 procent 2020, det vill säga med en hel procentenhet hur man än räknar.

tjänstemännen. Under ”coronaåret” 2020 steg arbetarnas organisationsgrad till 61 procent och tjänstemännens till 73 procent. Under 2021 kan en mindre uppgång ha ägt rum enligt preliminära siffror.

Av stor betydelse för kollektivavtalens täckningsgrad är hur väl organiserade arbetsgivarna är. Till skillnad från de fackliga organisationerna har arbetsgivarorganisationerna inte tappat mark de senaste tjugo åren.

Sverige avviker här markant från till exempel Tyskland, där såväl arbetsgivarnas organisationsgrad som kollektivavtalens utbredning och den fackliga anslutningen minskat under en längre tidsperiod.

15.1 Kollektivavtalens täckningsgrad⁴

En beräkning avseende 2020 visar att 90 procent av löntagarna i åldern 16–64 år omfattades av kollektivavtal (inklusive så kallade hängavtal), se **tabell 15.1**. Det var praktiskt taget detsamma som under de tjugo föregående åren.

Inom privat sektor omfattade kollektivavtalen 1995–2020 cirka 83–85 procent av de anställda, men flera brott i tidsserien gör att man inte bör dra alltför långtgående slutsatser. Inom offentlig sektor täcks samtliga anställda av kollektivavtal.

I anslutning till tabell 15.1 har för första gången gjorts en beräkning av antalet företag med hängavtal. Bäst kännedom om antalet företag med hängavtal har fackförbunden eftersom det är dessa som tecknar hängavtalen med de enskilda företagen. Sedan Byggnadsarbetareförbundet utvecklat sitt datasystem är statistiken numera tämligen fullständig.

En sammanställning avseende 2020/2021 visar att LO-förbunden står i en klass för sig vad gäller hängavtalens frekvens. På LO-sidan omfattar hängavtalen inom industrin cirka 7 100 företag, inom byggbranschen cirka 10 300 samt inom den privata tjänstesektorn (inklusive handeln) cirka 13 300 företag. Det betyder att LO-förbunden har hängavtal med cirka 30 700 företag. Därtill kommer cirka 3 300 företag som har hängavtal med tjänstemannafack. Totalt sett blir det cirka 34 000 företag med hängavtal. Den verkliga siffran är lägre eftersom ett företag kan ha hängavtal med flera fackförbund. Vidare redovisar några förbund arbetsställen i stället för företag (ett företag kan ha flera arbetsställen). Dessutom saknar en del av företagen med hängavtal anställda. En grov uppskattning ger vid handen att högst omkring 30 000 företag med anställda har hängavtal. Det är väsentligt färre än de 63 900 företagen med anställda som tillhör en arbetsgivarorganisation (se fördjupningsruta nedan).

De flesta företagen med hängavtal är mycket små. Det förklarar att hängavtalen vid slutet av år 2000 endast svarade för knappt fyra procentenheter av kollektivavtalens totalt 85-procentiga täckningsgrad i privat sektor.

4 För en närmare redogörelse av hur beräkningar gjorts se Anders Kjellberg: ”Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund” Lunds universitet 2022.

Tabell 15.1 Andel anställda efter sektor, i procent, som täcks av kollektivavtal⁵
Ålder 16–64 år

Sektor	1995:1	1995:2	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Privat	90	84	81	84	83	/ 82	/ 84	85	84	84
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	94	90	88	89	89	/ 88	/ 90	90	89	89

Sektor	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Privat	85	84	85	85	84	/ 83	83	85	85
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	90	89	90	90	90	/ 89	90	90	90

Anmärkning: 1995:2 avser en reviderad uppskattning av hängavtalens omfattning (se föregående års årsrapport).

Källa: Anders Kjellberg, Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund, Sociologiska institutionen Lunds universitet (2022).

15.2 Fack och arbetsgivare: utveckling av organisationsgraden⁶

Den fackliga organisationsgraden har gått ned sedan 1990-talets mitt (**tabell 15.2**). Under åren 2007 och 2008 var nedgången så kraftig att man kan tala om ett medlemsras. Bland privatanställda sjönk den fackliga organisationsgraden mellan 2006 och 2008 från 71 till 65 procent (årsgenomsnitt). Även den totala fackanslutningen sjönk med sex procentenheter eller från 77 procent 2006 till 71 procent år 2008. Därefter har en stabilisering ägt rum. Ur ett internationellt perspektiv är organisationsgraden fortfarande mycket hög i Sverige.

Till skillnad från den fackliga anslutningen har arbetsgivarnas organisationsgrad varit relativt stabil de senaste tjugo åren, om man som mått använder andelen anställda i företag och verksamheter som är anslutna till en arbetsgivarorganisation (**tabell 15.2**). En konsekvens är att arbetsgivarnas organisationsgrad i både privat sektor och totalt sett numera är avsevärt högre än den fackliga organisationsgraden. År 2020 arbetade 83 procent av alla privatanställda i företag som var anslutna till en arbetsgivarorganisation. Andelen fackligt anslutna i privat sektor var samma år 64 procent. År 2000 låg den fackliga organisationsgraden bland privatanställda på ungefär samma nivå som arbetsgivarnas organisationsgrad i privat sektor (74 respektive 75 procent). Även på arbetsmarknaden i dess helhet var organisationsgraden år 2000 nästan densamma hos facken (81 procent) och arbetsgivarna (83 procent), men därefter har en betydande skillnad uppstått. År 2020 var arbetsgivarnas organisationsgrad 20 procentenheter högre än löntagarnas. Fackmedlemmarna utgjorde detta år 69 procent av alla anställda medan de till en arbetsgivarorganisation anslutna företagen och verksamheterna omfattade 89 procent av samtliga anställda.

5 Tecknet i tabellen / markerar brott i serie till följd av förändrad beräkningsmetod – se Anders Kjellberg: "Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund" Lunds universitet 2022 (appendix). Till de sammanlagt cirka 108 000 individerna under hängavtal 2020 (95 000 arbetare och 13 000 tjänstemän) tillkommer under reguljära kollektivavtal 2 387 700 individer i privat sektor och 1 447 100 i offentlig sektor eller totalt 3 942 800 individer (16–64 år inklusive hängavtal). Antalet anställda i Sverige (privat + offentlig sektor) enligt AKU 4:e kvartalet 2020 var 4 386 100 (16–64 år).

Tabell 15.2 Anställda som tillhör fackföreningar
respektive täcks av arbetsgivarorganisationer
Procent

Facklig organisationsgrad									
Sektor	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Privat	78	74	72	71	68	65	65	65	65
Offentlig	94	92	89	88	86	84	84	85	83
Alla	85	81	78	77	73	71	71	71	70
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Privat	65	65	64	64	64	64	63	63	64
Offentlig	83	83	82	81	80	79	79	79	79
Alla	70	70	70	69	69	69	68	68	69
Andel anställda hos arbetsgivare anslutna till arbetsgivarorganisationer									
Sektor	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Privat	77	75	78	77	77	/ 80	81	80	80
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	86	83	86	85	84	/ 87	88	87	86
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Privat	81	80	82	82	82	82	83	82	83
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	87	87	88	88	88	88	90	88	89

Källa: se tabell 15.1.

Fördjupning: Ett alternativt sätt att beräkna arbetsgivarnas organisationsgrad

Ett alternativt sätt att beräkna arbetsgivarnas organisationsgrad i privat sektor är att dividera antalet medlemmar i arbetsgivarorganisationer med antalet företag i privat sektor som i SCB:s företagsregister har minst en anställd. Eftersom det i aktiebolag med endast en anställd i regel är ägaren själv som är den anställda finns det anledning att exkludera dessa företag, som i november 2020 svarade för 97 200 av de totalt 307 800 företagen med minst en anställd. Genom att dividera de 63 700 organiserade företagen med anställda år 2020 med de totalt 210 600 arbetsgivarna (307 800 minus 97 200) fås en organisationsgrad på 30 procent.

Eftersom ägaren inte alltid är den anställda i aktiebolag med en anställd är den verkliga organisationsgraden något lägre än 30 procent. Det innebär en uppgång med en procentenhet sedan föregående år trots att antalet organiserade företag minskat något.

Andelen fackligt anslutna anställda har sjunkit sedan mitten av 1990-talet och allra mest bland de unga (**tabell 15.3**). Sedan 2010 har nedgången dock huvudsakligen varit koncentrerad till de medelålders och äldre medan en viss återhämtning skett i åldern 16–24 år och i viss mån också bland 25–29-åringar, i det senare fallet efter en nedgång mellan 2010 och 2012. Under år 2020 steg organisationsgraden mest hos de unga, vilket sannolikt hänger samman med att det var många i den åldersgruppen som hade tidsbegränsade anställningar och som förlorade jobbet under covid-19-pandemin.

Tabell 15.3 Facklig organisationsgrad 2006–2021

Ålder	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
16–24 år	46	40	36	35	34	34	36	36	35	35
25–29 år	68	64	61	59	60	58	57	58	58	59
Summa 16–29 år	58	53	49	48	48	47	47	47	47	48
30–44 år	77	74	72	72	73	72	71	71	71	70
45–64 år	85	82	81	80	80	80	80	80	80	79
Summa 16–64 år	77	73	71	71	71	70	70	70	70	69
	2016	2017	2018	2019	2020	2020 Kv1-3	2021 Kv1-3	2006–2020	2020–2021	
16–24 år	36	37	36	35	37	36	40	-9	*	
25–29 år	59	59	58	58	60	59	61	-8	*	
Summa 16–29 år	49	49	49	49	51	50	53	-7	*	
30–44 år	70	69	68	68	69	69	69	-8	0	
45–64 år	79	78	77	76	76	76	78	-9	+2	
Summa 16–64 år	69	69	68	68	69	68,5	70	-8	*	

* Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2020 avviker från årsgenomsnittet 2020.

Anmärkning: Anställda årsgenomsnitt (AKU, SCB). Heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna exkluderade.

Observera att jämförelsen mellan kvartal 1–3 år 2020 och samma kvartal år 2021 är behäftad med viss osäkerhet

till följd av att SCB från 1 januari 2021 EU-anpassat AKU.

Källa: Se tabell 15.1.

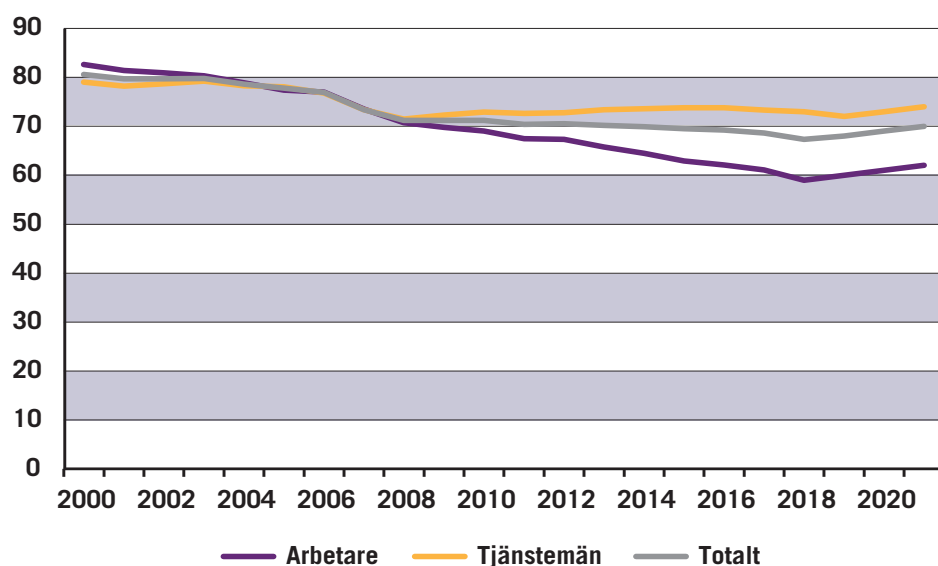
15.3 Olika utveckling av organisationsgraden

Tre av fyra anställda i åldern 16–24 år har i dag ett arbetaryrke. Många av dem finns i de privata tjänstenäringarna där den fackliga organisationsgraden är lägre än i industrin och den offentliga sektorn (**tabell 15.4**). Därtill kommer att det fackliga medlemsraset bland arbetare var betydligt kraftigare i dessa näringar (minus åtta procentenheter mellan 2006 och 2008) än inom industrin (minus tre enheter) eller offentlig sektor (minus fyra enheter). Mellan 2006 och 2008 sjönk andelen fackligt anslutna arbetare från 77 till 71 procent (**diagram 15.1**). Till skillnad från bland tjänstemännen fortsatte nedgången bland arbetarna till 60 procent 2018 och 2019. År 2020 skedde en vändning uppåt till 61 procent fackligt anslutna arbetare. Andelen fackligt anslutna tjänstemän var samma år 73 procent vilket precis som bland arbetarna innebär en uppgång med en procentenhet.

Den genomsnittliga organisationsgraden för anställda (arbetare och tjänstemän) sjönk från 70 procent 2014 till 69 procent 2016–2017 och 68 procent 2018–2019 varefter en ökning skett till 69 procent 2020.⁶ Enligt preliminära siffror för 2021 har organisationsgraden ökat till 70 procent.

6 Se också avsnitt 14.3.

Diagram 15.1 Organisationsgrad för arbetare och tjänstemän år 2000–2021

Källa: Anders Kjellberg, Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund, Sociologiska institutionen Lunds universitet (2022).

Sedan 2006 har andelen fackligt anslutna bland privatanställda gått ned avsevärt bland arbetare (minus sjutton procentenheter vid en jämförelse mellan 2006 och 2020) medan den bland tjänstemän återhämtat sig till 2006 års nivå. Som följd av detta är tjänstemännens organisationsgrad inom privat sektor i dag högre än arbetarnas (69 respektive 57 procent) medan det var tvärtom år 2006 (69 respektive 74 procent). Om heltidsstuderande som arbetar vid sidan av studierna inkluderas blir arbetarnas organisationsgrad inom privat sektor 58 procent 2020. Räknat på detta sätt var således drygt fyra av tio privatanställda arbetare inte fackligt anslutna 2020.

Tabell 15.4A Facklig organisationsgrad för arbetare per bransch och sektor 2006–2021

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Industri m.m.	84	81	81	81	79	78	78	77	76	76
Byggverksamhet	81	77	73	73	71	69	69	68	67	65
Parti och detaljhandel	64	61	57	56	57	56	56	56	53	52
Övrig privat service	67	62	58	57	57	55	55	54	54	51
därav hotell & restaurang	52	47	40	36	36	33	32	30	29	28
Summa privat service	66	62	58	56	57	55	55	54	53	51
Summa privat sektor	74	70	67	66	65	64	63	62	61	59
Offentlig sektor	87	85	83	82	83	80	80	79	77	77
Samtliga arbetare	77	74	71	70	69	67	67	66	64	63
	2016	2017	2018	2019	2020	2020 Kv1-3	2021 Kv1-3	2006–2020	2020–2021	
Industri m.m.	75	74	73	72	73	73	73	-11	0	
Byggverksamhet	66	64	63	62	58	58	58	-23	0	
Parti och detaljhandel	54	53	52	52	52	52	51	-12	-1	
Övrig privat service	50	49	49	48	50	50	50	-17	0	
därav hotell & restaurang	28	27	31	27	34	34	35	-18	+1	
Summa privat service	51	51	50	49	51	50	52	-15	*	
Summa privat sektor	59	58	57	57	57	57	58	-17	+1	
Offentlig sektor	74	72	71	72	72	72	74	-15	+2	
Samtliga arbetare	62	61	60	60	61	60	62	-16	-	

* Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2020 avviker från årsgenomsnittet 2020.

Källa: Se tabell 15.1

Tabell 15.4B Facklig organisationsgrad för tjänstemän per bransch och sektor 2006–2021

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Industri m.m.	80	76	75	76	77	78	79	80	79	80
Byggsamhet	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Parti och detaljhandel	62	59	56	58	61	59	60	61	63	64
Övrig privat service	66	63	61	63	63	64	65	65	66	66
Summa privat service	65	62	60	62	63	63	64	65	65	66
Summa privat sektor	69	65	63	65	65	65	67	67	68	68
Offentlig sektor	89	86	85	85	86	85	84	84	84	83
Samtliga tjänstemän	77	73	72	72	73	73	73	73	74	74
	2016	2017	2018	2019	2020	2020 Kv1-3	2021 Kv1-3	2006–2020	2020–2021	
Industri m.m.	80	79	78	78	79	79	78	-1	-1	
Byggsamhet	*	*	*	*	*	*	*	*	*	
Parti och detaljhandel	66	64	65	66	67	66	66	+5	**	
Övrig privat service	67	66	65	65	67	67	69	+1	+2	
Summa privat service	67	66	65	65	67	67	68	+2	+1	
Summa privat sektor	69	68	67	67	69	68	70	0	**	
Offentlig sektor	82	82	82	81	81	81	82	-8	+1	
Samtliga tjänstemän	74	73	73	72	73	73	74	-4	+1	

* Relativt få anställda tjänstemän i byggbranschen och därmed litet urval motiverar att denna grupp inte redovisas separat.

** Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2020 avviker från årsgenomsnittet 2020.

Källa: Se tabell 15.1

Tabell 15.4C Facklig organisationsgrad för alla anställda per bransch och sektor 2006–2021

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Industri m.m.	82	79	79	79	78	78	79	78	77	77
Byggsamhet	79	75	71	71	70	68	67	67	67	65
Parti och detaljhandel	63	60	57	57	58	57	58	59	58	58
Övrig privat service	67	63	60	61	61	61	61	61	61	61
därav hotell & restaurang	52	49	41	36	38	37	36	34	34	34
Summa privat service	66	62	59	60	60	60	61	61	61	60
Summa privat sektor	71	68	65	65	65	65	65	65	64	64
Offentlig sektor	88	86	84	84	84	83	83	83	82	81
Samtliga anställda	77	73	71	71	71	70	70	70	70	69
Män	74	71	68	68	68	67	68	67	67	66
Kvinnor	80	76	74	74	75	73	73	73	73	73
	2016	2017	2018	2019	2020	2020 Kv1-3	2021 Kv1-3	2006–2020	2020–2021	
Industri m.m.	77	76	75	75	76	76	75	-6	-1	
Byggsamhet	65	64	63	61	60	60	60	-19	0	
Parti och detaljhandel	60	59	58	59	60	60	59	-3	-1	
Övrig privat service	61	60	60	60	62	61	64	-5	*	
därav hotell & restaurang	34	32	35	34	42	41	41	-10	*	
Summa privat service	61	60	59	60	62	61	63	-4	*	
Summa privat sektor	64	64	63	63	64	64	65	-7	+1	
Offentlig sektor	80	79	79	79	79	79	80	-9	+1	
Samtliga anställda	69	69	68	68	69	68,5	70	-8	*	
Män	66	65	64	64	65	65	66	-9	+1	
Kvinnor	72	72	72	72	73	72	74	-7	*	

* Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2020 avviker från årsgenomsnittet 2020.

Källa: Se tabell 15.1.

Vid en nedbrytning på olika branscher och socioekonomiska grupper framträder under senare år (tabell 15.4 A–C) en splittrad bild med fallande facklig organisationsgrad hos vissa grupper och oförändrad eller stigande hos andra. Ett exempel är industrin inom vilken andelen fackligt anslutna arbetare mellan 2008 och 2020 (och 2021) sjönk med åtta procentenheter samtidigt som tjänstemännens fackanslutning steg med fyra enheter (tre enheter enligt preliminära siffror för 2021).

Även inom de privata tjänstenäringarna går utvecklingen isär. Mellan 2008 och 2020 sjönk arbetarnas organisationsgrad med sju procentenheter medan tjänstemännens steg med lika många enheter. För perioden 2006–2020 i sin helhet sjönk den genomsnittliga fackanslutningen bland arbetarna i den privata tjänstesektorn med 15 procentenheter (från 66 till 51 procent) men steg med två enheter bland tjänstemännen (till 67 procent). Som en konsekvens är tjänstemännen i dag i högre utsträckning än arbetarna fackanslutna i denna sektor. Allra störst är arbetarnas fackliga tillbakagång inom byggbranschen där den är 23 procentenheter. Det är en minskning från 81 procent fackanslutna 2006 till 58 procent 2020 och 2021. Den näst största tillbakagången finns bland arbetare inom hotell- och restaurangbranschen där tillbakagången är 18 procentenheter från 52 procent fackanslutna år 2006 till 34 procent 2020 (preliminärt 35 procent 2021). Under senare år har hotell- och restaurangarbetarnas organisationsgrad fluktuerat ganska kraftigt både nedåt och uppåt. Siffrorna bör ses med viss reservation för denna bransch eftersom antalet yrkesverksamma arbetare och därmed urvalet i arbetskraftsundersökningarna, som ligger till grund för statistiken, inte är lika stort som i till exempel byggbranschen.

Utvecklingen under år 2020 är svårtolkad även av andra skäl som hänger samman med covid-19-pandemin och de följder som den har fått på arbetsmarknaden. Som framgår av tabell 15.4A och 15.4C ökade organisationsgraden inom hotell- och restaurangbranschen med sju respektive åtta procentenheter mellan 2019 och 2020. Branschen har drabbats extra hårt av covid-19-pandemin vilket har lett till att antalet anställda enligt AKU minskade med 16 300 personer eller drygt 15 procent mellan 2019 och 2020 (årsmedeltal, exklusive heltidsstuderande som arbetar vid sidan av studierna). Med färre anställda i branschen är stigande organisationsgrad förenligt med minskat eller i stort sett oförändrat antal fackmedlemmar. En del av organisationsgradens uppgång under 2020 förklaras sannolikt av att i första hand tidsbegränsat anställda får gå vid personalneddragningar, en annan del av att många personer sökte sig till facken och deras a-kassor under osäkra tider. Eftersom tidsbegränsat anställda i jämförelse med fast anställda (tillsvidareanställda) mer sällan är medlemmar i facket får detta, allt annat lika, en positiv inverkan på organisationsgraden. Det är naturligt att tidsbegränsat anställda sägs upp eller inte anlitas i större utsträckning vid en ekonomisk nedgång. Men under 2020 kan även reglerna för korttidsarbete ha spelat in. En förutsättning för att få tillgång till stöd vid korttidsarbete är att tillfälliga anställningar har avslutats.

15.4 Andelen fackligt anslutna ur ett internationellt perspektiv

Internationellt sett har Sverige, Finland och Danmark en mycket hög facklig organisationsgrad, cirka 60–70 procent (**tabell 15.5**). Gemensamt för dessa tre länder och Belgien är förekomsten av fackliga arbetslöshetskassor. Norge lämnade det så kallade Gentsystemet 1938 men har ändå en internationellt sett hög facklig anslutning. Både den norska och den belgiska organisationsgraden utmärks av stabilitet, vilket kontrasterar mot den nedgång som inträffat i Sverige, Finland och Danmark. Den höga organisationsgraden hos arbetsgivare och fack är en starkt bidragande orsak till att man i Sverige inte har någon lagstiftning om minimilöner eller allmängiltigförklaring av avtal.⁷

7 Se kapitel 14.

Tabell 15.5 Facklig organisationsgrad för anställda i 36 länder 2000–2020

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2000 senaste procent- enheter*	2000 senaste procent**
Norden											
Sverige	81	78	71	69	69	69	68	68	69	-12	-15
Finland	74	73	71	68	66	63	60	59		-15	-20
Danmark	75	72	69	/64	63	63	64	63		-12	-16
Norge	53	51	51	50	50	50	50	50	51	-2	-4
Kontinentaleuropa											
Belgien	57	55	53	52	52	51	50	49		-8	-14
Österrike	37	34	29	27	27	27	26	26		-11	-30
Tyskland	25	22	19	18	17	17	17	16		-9	-36
Nederländerna	22	22	20	18	17	17	17	15		-7	-30
Schweiz	21	20	18	16	15	15	14			-7	-33
Anglosaxiska länder											
Irland	36	32	32	25	23	24	24	25	26	-10	-28
Storbritannien	30	29	27	25	24	23	23	24	24	-6	-20
Kanada	28	28	27	27	26	26	26	26	27	-1	-4
Australien	25	23	18	(15)	15		14			-11	-44
USA	13	12	12	11	11	11	11	10	11	-2	-15
Sydeuropa											
Italien	35	34	35	34	34	33	33	33		-2	-6
Grekland	25	24	22		19					-6	-24
Portugal	21		20	16	15					-6	-29
Spanien	18	16	18	14	14	13	13	13		-5	-28
Frankrike	10	9	9	9	9	9	9			-1	-10
Central- och Östeuropa											
Slovenien	44	38	33	24						-20	-45
Rumänien	44	32			20					-24	-55
Kroatien	40	38		23	22	21	20			-20	-50
Slovakien	34	24	16	13	12	12	11			-23	-68
Tjeckien	27	19	16	12	12	12	11			-16	-59
Polen	24	24	17		14	13				-11	-46
Ungern	24	17	15		9		8			-16	-67
Bulgarien	23	19	15	14	14	13				-10	-43
Lettland	21		15	13	12	12	12			-9	-43
Litauen	19		10	8	8	8	7			-12	-63
Estland	14	9	8	5	5	5	6	6		-8	-57
Asien											
Japan	21	19	19	17	17	17	17	17	17	-4	-19
Turkiet	13	10	7	8	8	9	9	10		-3	-23
Sydkorea	12	10	10	10	10	11	12	13		+1	+8
Latinamerika											
Brasilien	20	21	22	21						+1	+5
Mexiko	17	17	15	13	13	13	12	12	12	-5	-29
Chile	11	11	14	15	17	17				+6	+35

* Förändring i procentenheter mellan 2000 och senast tillgängliga data.

** Förändring i procent.

Anmärkning 1. Snedstreck (/) markerar brott i serie.

Anmärkning 2. I regel per 31/12. Sverige avser årsmedeltal. Danmark inkluderar arbetslösa.

Anmärkning 3. Grekland 2000 avser 2001 och 2005 avser 2004. Portugal 2000 avser 2002. Lettland 2000 avser 2003.

Ungern 2010 avser 2008. Litauen 2000 avser 2001.

Den fackliga organisationsgradens nedgång på tolv procentenheter i Sverige år 2000–2020 är stor även ur ett internationellt perspektiv. Av de 36 länderna i tabell 15.5 är tappet i procentenheter större endast i Finland, Slovenien, Rumänien, Slovakien, Tjeckien och Ungern (med reservation för att flera länder saknar data för hela perioden). Relativt sett är den fackliga tillbakagången emellertid avsevärt större än i Sverige i arton av länderna (minst 30-procentig nedgång). Särskilt stor är nedgången i Central- och Östeuropa där andelen fackligt anslutna minskat med 43–68 procent. I Kroatien har andelen fackligt anslutna halverats och i Rumänien mer än halverats sedan år 2000. I Tjeckien, Estland och Litauen har fackföreningarna förlorat sex av tio medlemmar, i Slovakien och Ungern sju av tio. Även i Australien, Slovenien, Polen, Bulgarien och Lettland är medlemsförlusterna mycket stora. Däremot är organisationsgradens nedgång mycket begränsad i Italien, medan den är praktiskt taget oförändrad i Sydkorea och Brasilien. I Chile har den ökat. USA och Frankrike kännetecknas av relativt stabil anslutningsgrad, men på en mycket låg nivå. Bland de tre största ekonomierna i tabell 15.5 tillhör endast omkring var sjätte anställd en facklig organisation i Tyskland och Japan, i USA endast var nionde.

Källor till avsnitt 15.4:

Sverige: specialkörningar av AKU årsmedeltal anställda 16-64 år exklusive heltidsstuderande som deltidsarbetar vid sidan om studierna.

Danmark 2000-2012 och 2015-2016: egna beräkningar utifrån uppgifter från Danmarks Statistik och danska LO. Danmark 2013-2014: Kjellberg & Ibsen (2016) tabell 3 sid. 292 där det bör observeras att 2015 avser kvartal 4 2014 och 2014 kvartal 3 2013. Danmark 2017-2019: egna beräkningar utifrån uppgifter från Danmarks Statistik. https://portal.research.lu.se/portal/files/21682547/Kjellberg_og_ibsen_2016_ur_Due_og_Madsen.pdf

Norge 2000: beräkningar av Torgeir Aarvaag Stokke respektive Kristine Nergaard, Fafo Oslo. Nergaard (2016) och referenser angivna i denna publikation – se Kristine Nergaard (2016) Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2014. Fafo-notat 2016-07. Oslo: Fafo: <https://www.fafo.no/images/pub/2016/10231.pdf>

Norge 2005-: Kristine Nergaard (2020) Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2018/2019. Fafo-notat 2020:12. Oslo: Fafo, sid. 11. <https://www.fafo.no/images/pub/2020/10332.pdf>

Storbritannien (United Kingdom): Trade Union Membership UK 1995-2020. Statistical Bulletin, London: Department for Business, Energy & Industrial Strategy 27 May 2021: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/989116/Trade-union-membership-2020-statistical-bulletin.pdf

Japan: Japan Institute for Labour Policy and Training (JILPT Statistical Information. Main Labor Economic Indicators/Industrial relations (Tokyo, Japan), 6 september 2021: <https://www.jil.go.jp/english/estatis/eshuyo/e0701.html>

Sydkorea: 2000-: Korea Ministry of Employment and Labor återgivet i JILPT Statistical Information. Main Labor Economic Indicators / Trade Union Density Rate of Selected Countries (Tokyo, Japan), 6 september 2021: <https://www.jil.go.jp/english/estatis/eshuyo/e0702.html>

USA: Union Members 2020, News Release January 21, 2021, samt tidigare års pressreleaser. Washington: Bureau of Labor Statistics. <https://www.bls.gov/news.release/pdf/union2.pdf>

Kroatien, Bulgarien, Rumänien, Brasilien och Frankrike: ICTWSS: Database on Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts in 55 countries between 1960 and 2018. Jelle Visser, Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies (AIAS), University of Amsterdam, Version 6.1 - November 2019: <https://uva-aias.net/en/ictwss>

Övriga länder: OECD.Stat (hämtat 2021-10-01): <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TUD>